

CONCEPTUL ȘI CATEGORIILE PREJUDICIULUI CAUZAT PRIN NEEEXECUTAREA CONTRACTULUI DE COMERȚ INTERNAȚIONAL

Aurel BĂIEȘU

Catedra Drept Internațional și Drept al Relațiilor Economice Externe

As a basic principle relating to the assessment of damages for breach of contract common to all legal systems is that no damages are recoverable if the plaintiff has suffered no loss. In all systems loss is broadly defined to include any harm to the person or property of the plaintiff. The object of awarding damages for breach of contract is to put the aggrieved party into as good a financial position as that in which he would have been, had the defendant duly performed the contract. This process has been called compensating the aggrieved party for loss of his bargain. In the present article we have analysed the concept of loss and his kinds in the two main legal families (Civil Law and Common Law) as well as in the most important instruments of uniform law: Vienna Convention on the International Sale of Goods of 11 April 1980, „UNIDROIT principles of international commercial contracts” and „Principles of the European Contract Law” worked out by the Commission for European Contract Law.

1. Conceptul prejudiciului

Una dintre trăsăturile comune ale sistemelor juridice naționale și ale instrumentelor de drept uniform se manifestă prin faptul că daunele-interese se acordă numai atunci când (și în măsura în care) creditorul a suferit un prejudiciu în rezultatul neexecutării contractului. Dacă neexecutarea sau executarea defectuoasă a unei obligații născute din contract nu antrenează nici un prejudiciu pentru creditor, răspunderea debitorului nu va surveni. Într-adevăr, răspunderea are ca obiect repararea (compensarea) prejudiciului cauzat prin neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a contractului. În această trăsătură caracteristică a răspunderii contractuale rezidă deosebirea esențială dintre executarea silită în natură a obligației contractuale și executarea acesteia prin echivalent. Pentru ca creditorul să fie îndreptățit să ceară executarea silită în natură, este suficient ca el să dovedească existența creanței, nefiind obligat să demonstreze că neexecutarea i-a cauzat un prejudiciu. În ceea ce privește executarea prin echivalent, din contra, trebuie să fie dovedit că neexecutarea a cauzat creditorului un prejudiciu, pentru ca debitorul să fie obligat la plata daunelor-interese.

Astfel, de exemplu, în literatura franceză [1] s-a arătat că, dacă executarea contractului nu mai prezintă nici un interes pentru creditor, neexecutarea lui nu va cauza nici un prejudiciu și răspunderea debitorului nu va putea fi angajată [2]. La fel, în literatura engleză ca exemplu este adus cazul în care vânzătorul nu și-a executat obligația de livrare a unei mărfi pe o piață pe care prețurile la marfa în cauză erau în scădere, iar cumpărătorul nu a achitat prețul; întrucât cumpărătorul era în măsură să cumpere marfa descrisă în contract pe piață la același preț sau la un preț mai mic, el nu era îndreptățit la daune-interese [3].

O excepție aparentă de la principiul evocat este posibilitatea acordării în unele legislații de *common law* a „daunelor-interese nominale” (*nominal damages*), constituind o sumă simbolică acordată părții lezate pentru a confirma faptul încălcării contractului [4]. Aceste daune-interese nominale erau un instrument prin care instanțele judecătorești din sistemele de *common law* eludau regula (abrogată de multă vreme), potrivit căreia nu puteau fi pronunțate hotărâri judecătorești pur declarative. Într-adevăr, acordarea daunelor-interese nominale este mai mult o declarație a drepturilor decât o compensare bănească pentru încălcarea contractului și dreptul de a emite o asemenea decizie, în esență, nu contravine funcției compensatorii a daunelor-interese [5]. De cele mai dese ori, daunele-interese în *common law* se alocă în ipotezele în care în dreptul continental nu s-ar fi acordat nici un fel de reparație: lipsa prejudiciului, lipsa dovezii legăturii de cauzalitate între prejudiciu și neexecutarea contractului [6].

În doctrina franceză s-a expus și o opinie contrară, potrivit căreia prejudiciul nu este o condiție necesară a neexecutării [7]. Însuși faptul că creditorul nu a primit avantajul promis, constituind o încălcare a principiului forței obligatorii a contractului, ar trebui să dea drept la compensație, chiar dacă creditorul nu a suferit nici un prejudiciu [8]. În acest caz, indemnitatea acordată va fi simbolică, conform modelului din *common law*. Ca argumente în favoarea acestei poziții sunt aduse prevederile Codului civil francez (art.1147, în care nu apare condiția prejudiciului pentru acordarea daunelor-interese; art.1145, care prevede explicit, pentru obligația de a face, că „cel care încalcă datorează daune-interese pentru însuși faptul încălcării”) și unele soluții

jurisprudențiale recente (criticate, de altfel, de autorii care susțin opinia contrară [9]). Această concepție, însă, nu este împărtășită de majoritatea autorilor și nu-și găsește o reflectare semnificativă în jurisprudență.

Este necesar a menționa, de asemenea, că instrumentele de drept uniform: Convenția de la Viena din 1980 asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri (CVIM) [10], Principiile Dreptului European al Contractelor (PDEC) [11] și Principiile UNIDROIT referitoare la contractele de comerț internațional (PU) [12], prevăd acordarea daunelor-interese numai atunci când creditorului i-a fost cauzat un prejudiciu și nu recunosc daunele-interese nominale [13].

Caracterul reparator al daunelor-interese este privit prin prisma principiului general *repararea integrală a prejudiciului*, recunoscut în toate sistemele, și se manifestă sub diferite aspecte.

O manifestare a caracterului reparator al daunelor-interese este regula, general acceptată în toate sistemele, potrivit căreia creditorul nu trebuie să se îmbogățească din contul daunelor-interese; el nu trebuie să primească mai mult decât a pierdut. În legile unora din statele SUA este prevăzută regula potrivit căreia daunele-interese nu trebuie să depășească pierderile suferite de partea lezată. Însă, chiar în lipsa unor prevederi legale exprese în acest sens regula enunțată se aplică și în alte sisteme juridice de *common law* [14].

Atât în unele sisteme juridice naționale, în special în cele din *common law*, cât și în instrumentele de drept uniform, este consacrat conceptul de „pierderi nete” (*net loss*). Astfel, de exemplu, art.7.4.2 PU prevede că la evaluarea prejudiciului trebuie să se țină cont de orice câștig rezultând pentru creditor din cheltuielile sau pierderile evitate.

O altă manifestare a caracterului reparator al daunelor-interese este regula generală, potrivit căreia nu sunt admise daunele-interese cominatorii (*dommages-intérêts punitifs* – fr., *punitive damages* – engl.) pentru neexecutarea contractului. Această regulă este consacrată pe larg în sistemele de *common law*. Astfel, într-un număr important de state din SUA există dispoziții legale exprese în acest sens, la fel ca și în Codul Comercial Uniform al SUA [15]. Totuși, trebuie de remarcat că, cu titlu de excepție, legea prevede în unele cazuri acordarea daunelor-interese cominatorii (de exemplu, în domeniul contracarării practicilor comerciale nedorite). Totodată, se observă tendința crescândă în jurisprudența americană de a acorda daune-interese cominatorii pentru încălcarea intenționată a contractului [15], la fel ca și pentru comportamentul contrar principiului bunei-credințe. Însă, deși domeniul daunelor-interese cominatorii este mai larg în SUA decât în Anglia, subzistă totuși un control strict din partea judecătorilor americani asupra sumelor susceptibile de a fi acordate, pentru a evita ca indemnitatea să constituie o îmbogățire fără justă cauză [16].

În sistemele de drept continental daunele-interese cominatorii de asemenea nu sunt, în principiu, recunoscute, întrucât acestea ar constitui o îmbogățire nejustificată a victimei, ceea ce este contrar principiului proporționalității între reparație și prejudiciu. Mai mult ca atât, dacă legea aplicabilă contractului admite acordarea daunelor-interese cominatorii, executarea unei hotărâri judecătorești străine ar putea să contravină ordinii publice a statului unde trebuie să fie executată hotărârea. Astfel, în Germania instanțele de judecată au refuzat să elibereze *exequaturul* pentru o hotărâre judecătorească pronunțată în SUA care recunoștea daunele-interese cominatorii. Curtea federală de justiție a Germaniei a estimat că recunoașterea hotărârii în cauză ar contraveni „principiilor fundamentale ale dreptului german”, întrucât „daunele-interese cominatorii nu mai puteau să aibă nici o funcție compensatoare, fiind contrare ordinii publice internaționale germane” [17].

Instrumentele de drept uniform, consacrand principiul reparării integrale a prejudiciului (art.74 CVIM, art.9.502 PDEC, art.7.4.2 PU), la fel nu prevăd, în principiu, daunele-interese cominatorii. Acest fapt, însă, nu împiedică ca părțile unui contract de comerț internațional, în virtutea principiului autonomiei voinței – *lex voluntatis* – să stipuleze în contractul lor asemenea daune-interese. Dar, în practică, inserarea clauzelor de acest gen în contracte suscită probleme legate de recunoașterea și punerea lor în aplicare de către instanțe în cadrul soluționării litigiilor.

În cazul contractelor de comerț internațional, după cum s-a arătat, judecătorul poate refuza executarea hotărârilor judecătorești străine comportând daune-interese cominatorii, pe motivul că aceasta ar contraveni ordinii publice. Situația poate fi alta atunci când se cere *exequaturul* unei sentințe arbitrale străine. Soluția se bazează pe faptul că atât arbitrajul în general, cât și acordarea daunelor-interese cominatorii de către un arbitraj, se bazează pe acordul de voință al părților, astfel încât o convenție explicită a părților în acest sens ar putea anihila reticența judecătorilor în ce privește recunoașterea legitimității unor asemenea daune-interese.

În cazul sentințelor arbitrale privind acordarea daunelor-interese cominatorii, arbitrul va trebui să aibă grijă ca sentința pronunțată să nu fie invalidată și respinsă de autoritățile statale abilitate cu controlul acestor

sentințe, în special pe motivul că o asemenea sentință contravine ordinii publice din statul respectiv. Pentru a asigura executarea sentinței, este important ca scopul urmărit de sancțiune, indiferent de legea materială aplicabilă, să apară legitim în statul în care se cere executarea sentinței. Pentru a atinge acest obiectiv, arbitrul trebuie să aprecieze legitimitatea sancțiunii în lumina valorilor fundamentale exprimate în principiile transnaționale, reprezentând „trunchiul comun” al majorității sistemelor juridice, consacrat în comerțul internațional sub noțiunea de *Lex Mercatoria* [18].

Însă, chiar dacă cerința legitimității sentinței este respectată, autoritatea statală poate refuza *exequaturul* dacă va considera sancțiunea pronunțată ca fiind prea gravă. De aceea, arbitrul va veghea asupra proporționalității între sancțiune și culpă, luând în considerare gradul ei de gravitate; ceea ce înseamnă că domeniul de aplicare a acestei sancțiuni se va limita la încălcările cele mai grave, care atentează la valorile morale fundamentale acceptate de comunitatea statelor și care sunt susceptibile de a constitui ordinea publică internațională [19].

2. Categoriile prejudiciului

În literatura de specialitate, distincția dintre diferite categorii de prejudicii se face în funcție de mai multe criterii. În funcție de natura prejudiciului, se deosebește prejudiciul patrimonial și prejudiciul nepatrimonial (a); în funcție de elementele componente, prejudiciul patrimonial se împarte în *damnum emergens* – pierderea efectiv suportată și *lucrum cessans* – câștigul ratat (b); în funcție de interesul ocrotit, se face distincție între *expectation*, *reliance* și *restitution* (c).

a) Prejudiciul patrimonial și prejudiciul nepatrimonial

Prejudiciul patrimonial, numit și economic sau material, este prejudiciul suferit de patrimoniul creditorului din cauza neexecutării sau executării defectuoase a obligației contractuale și poate fi ușor evaluat în bani. Anume prejudiciul patrimonial este acel care este tratat mai detaliat în cadrul contractelor de comerț internațional.

Prejudiciul nepatrimonial, numit și nepecuniar sau nefinanciar, care de cele mai dese ori se traduce într-un prejudiciu moral, poate rezulta din suferințe psihice sau morale, durere, deranj, decepție, afectarea onoarei și reputației persoanei etc. Deoarece aceste fapte atentează la alte interese decât cele de ordin patrimonial, prejudiciul în cauză nu este susceptibil de o evaluare precisă în bani. Sistemele de drept naționale abordează în mod diferit nu numai întinderea, ci și însuși principiul reparării în materia dată.

Dreptul francez a cunoscut în ultimul timp o dezvoltare în ceea ce privește repararea prejudiciului moral (*dommage moral*) [20]. Însă, dacă această categorie a fost admisă pe larg în materia răspunderii extracontractuale, în ceea ce privește răspunderea contractuală rezistența a fost mai puternică. Un argument contra admiterii reparării prejudiciului moral în materia contractuală este faptul că drept efect al contractului este stabilirea unei relații pur economice între părți. Însă, acest fapt nu înseamnă că neexecutarea contractului nu poate fi o sursă a prejudiciului moral pentru creditor. Ordinea juridică are ca scop să înlăture toate prejudiciile, inclusiv cele neeconomice, ce rezultă din neexecutarea contractului; să restabilească prin acordarea daunelor-interese, pe cât este posibil, echilibrul distrus în relațiile dintre creditor și debitor. Dacă prin neexecutare au fost afectate relații nepatrimoniale, efectul neexecutării în orice caz trebuie să fie survenirea răspunderii debitorului, care să permită repararea tuturor elementelor prejudiciului, economice sau de altă natură [21].

Dreptul german este foarte restrictiv în ceea ce privește repararea prejudiciului nepatrimonial (*Schmerzensgeld*) [22]. Regula generală, înscrisă în §253 din Codul civil german, dispune că repararea în bani a prejudiciului nepecuniar este admisă numai în cazurile expres prevăzute de lege. Codul civil german prevede repararea acestei categorii de prejudiciu doar în materia răspunderii extracontractuale, cu mici excepții pentru materia răspunderii contractuale (§651, care reglementează contractul de servicii turistice, prevede obligația organizatorului de a-l compensa pe beneficiar în cazul încălcării contractului, inclusiv pentru prejudiciul nepatrimonial).

În sistemele de *common law*, regula generală este că nu se admite repararea prejudiciului nepatrimonial (*injury to feelings*) ce rezultă din raporturile contractuale. Totuși, atât în Anglia, cât și în SUA, se observă tendința de a scoate de sub incidența regulii enunțate unele domenii; astfel, ea nu se aplică atunci când este lezată reputația de afaceri a unui comerciant sau când însuși scopul contractului este creșterea reputației părții lezate [23].

Referitor la CVIM, în literatura de specialitate s-a estimat că, în principiu, este reparabil prejudiciul de natură materială sau economică, posibilitatea reparării prejudiciului moral fiind incertă. Astfel, dacă dreptul cumpărătorului la dezdăunare pentru pierderea clienței nu trezește nici o îndoială, atunci faptul dacă el este îndreptățit să invoce o simplă atentare la reputația sa este discutabil [24].

PDEC și PU se deosebesc de CVIM prin abordarea problemei în cauză, ambele recunoscând dreptul părții lezate la repararea prejudiciului nepecuniar (art.9.501(2) PDEC; art.7.4.2 PU). În acest context s-a menționat că în comerțul internațional despăgubirile pentru prejudiciul moral pot fi alocate, de exemplu, artiștilor, sportivilor sau consultantilor de înalt nivel, altfel spus – oricărui creditor a cărui reputație a fost afectată din cauza neexecutării contractului de către debitor. Repararea poate avea loc și prin alte mijloace decât plata unei sume de bani, de exemplu – prin publicarea în presă a hotărârii judecătorești [25].

b) *Damnum emergens* și *lucrum cessans*

După cum s-a arătat, dreptul privat comparat și dreptul comerțului internațional sunt dominate de *principiul reparării integrale a prejudiciului* suportat în rezultatul neexecutării contractului [26]. Repararea integrală cuprinde pierderea efectiv suportată – *damnum emergens* și beneficiul ratat – *lucrum cessans*. Această formulă se găsește în toate sistemele juridice și instrumentele de drept uniform analizate.

În dreptul francez, principiul reparării integrale își găsește reflectarea în art.1149 din Codul civil francez, care dispune că debitorul, care a cauzat prin neexecutarea contractului un prejudiciu cocontractantului său, este ținut să-i repare pierderile suportate și câștigul de care acesta a fost lipsit.

Dreptul german consacră principiul reparării integrale prin intermediul §249(1) din Codul civil german: „cel care este ținut la reparație trebuie să restabilească situația care ar exista dacă faptul care obligă la reparație nu ar fi intervenit”, la care se adaugă prevederile §252, conform cărora prejudiciul reparabil include și câștigul ratat, precizându-se că este considerat ca atare acel câștig la care se putea spera cu probabilitate potrivit desfășurării normale a lucrurilor sau potrivit împrejurărilor particulare, cum ar fi înțelegerile părților.

Și în sistemele de *common law*, la fel ca în cele de drept continental, este cunoscut principiul reparării integrale (*full compensation*), cu toate că nu se face distincția formală dintre *damnum emergens* și *lucrum cessans*. Indemnitatea alocată părții lezate trebuie să fie egală cu prejudiciul suportat: contractantul trebuie să fie plasat în aceeași situație în care s-ar afla dacă contractul ar fi fost executat [27].

Cât privește instrumentele de drept uniform, art.74 CVIM stipulează că „daunele-interese pentru o încălcare a contractului comisă de către una din părți sunt egale cu pierderea suportată și câștigul ratat de către cealaltă parte în rezultatul încălcării”. Formula în cauză este preluată și de PDEC (art.9.502) și PU (art.7.4.2).

Într-o accepție comună, *damnum emergens* reprezintă pierderea intervenită în patrimoniul creditorului rezultând din faptul neexecutării sau executării neconforme a obligației de către debitor, fie pentru că o valoare trebuia să intre în patrimoniu și nu a intrat (de exemplu, marfa vândută nu a fost livrată, bunul închiriat nu a fost pus la dispoziția locatarului), fie pentru că valoarea care se afla în patrimoniul creditorului nu se mai află acolo (de exemplu, bunul pe care trebuia să-l restituie debitorul nu a fost restituit), fie pentru că creditorul este impus să suporte cheltuieli care diminuează valoarea patrimoniului său (de exemplu, cheltuielile pentru repararea bunului care a fost livrat sau restituit în stare defectuoasă). Același principiu este valabil și în ipoteza în care creditorul exercită facultatea de înlocuire; dacă debitorul nu livrează creditorului marfa datorată în baza unui contract de vânzare și ultimul este nevoit să procure aceeași marfă în altă parte, dar la un preț mai înalt, debitorul va trebui să-l despăgubească pe creditor pentru pierderea rezultată din diferența dintre prețul stipulat în primul contract și cel stipulat în al doilea contract cu un alt furnizor.

De asemenea, este acceptat în mod general că *lucrum cessans* reprezintă câștigul pe care nu l-a realizat creditorul din cauza neexecutării sau executării defectuoase a obligației de către debitor; acesta este beneficiul pe care trebuia în mod normal să-l obțină creditorul dacă debitorul își îndeplinea obligația în modul convenit. De exemplu, dacă uzina pe care debitorul trebuia s-o construiască este construită cu întârziere sau cu defecte care nu permit atingerea rentabilității prevăzute, debitorul va trebui să-l indemnizeze pe creditor pentru beneficiul pe care acesta nu l-a realizat.

c) *Expectation, reliance, restitution*

După cum s-a menționat, distincția dintre aceste categorii se face în funcție de interesul protejat și este caracteristică, în special, pentru sistemele de *common law* și pentru dreptul german.

Interesul pozitiv – *expectation interest* – este definit ca interesul creditorului față de executarea convenită a obligației contractuale; el corespunde reparației necesare pentru a-l plasa pe cocontractant în aceeași situație patrimonială în care el s-ar afla dacă obligația ar fi fost executată în modul corespunzător de către debitor [28].

Interesul negativ – *reliance interest* – are ca obiectiv repararea prejudiciului suportat de creditor din faptul că a acționat în baza încrederii în promisiunea debitorului, sau în baza unui contract care a fost încheiat, însă nu a fost executat. Altfel spus, scopul este de a-l plasa pe creditor în situația patrimonială în care el s-ar afla dacă contractul nu ar fi fost încheiat [29].

Interesul de restituire – *restitution interest* – are ca obiectiv prevenirea unei îmbogățiri nelegitime a debitorului. În acest scop, ultimul trebuie să fie repus în situația în care s-ar afla dacă contractul nu ar fi fost încheiat, obligându-l să restituie prin echivalent avantajul furnizat de către creditor, care poate fi monetar (de exemplu, un avans sau prețul integral pentru o marfă care nu a fost livrată) sau nemonetar (de exemplu, echivalentul lucrărilor efectuate în folosul unui beneficiar care nu s-a achitat) [30].

Unii autori susțin că distincția dintre *reliance interest* și *restitution interest* este artificială; întrucât scopul urmărit este același – de a crea situația care ar fi existat dacă contractul nu ar fi fost încheiat – noțiunea de *reliance interest* concepută în sens larg o include și pe cea de *restitution interest* [31].

În *dreptul german*, numeroase prevederi ale Codului civil (§280, 283, 286 (2), 325, 326, 463) stabilesc ca principiu general ocrotirea interesului pozitiv în cazul neexecutării contractului de către debitor. Însă, în cazul în care partea lezată pune capăt contractului, este ocrotit interesul său de restituire; în rezultatul rezoluțiunii, partea lezată este îndreptățită să primească înapoi totul ce a prestat. Repararea interesului negativ este consecința tipică a rezoluțiunii contractului. Într-adevăr, creditorul nu are alte opțiuni; el nu poate opta pentru rezoluțiunea contractului și în același timp să ceară repararea interesului său pozitiv. În sfârșit, interesul negativ este protejat în cazul nulității contractului; §122 din Codul civil german prevede dreptul părții care a acționat în baza încrederii în declarația de voință nulă a celeilalte părți de a fi indemnizat pentru prejudiciul astfel suportat.

În *common law*, principiul general este că partea lezată are opțiunea între recuperarea prejudiciului în baza *expectation interest* sau în baza *reliance interest*. Astfel, în Anglia s-a statuat că cumpărătorul unui utilaj cu defecte poate recupera sau costul lui și cheltuielile de instalare (*reliance interest*), sau profitul pe care l-ar fi avut utilizând acest utilaj (*expectation interest*), însă nu ambele, deoarece în așa fel el ar obține o îmbogățire nejustificată. Este necesar a menționa că repararea în baza *reliance interest* nu poate avea ca efect plasarea creditorului într-o situație mai bună decât el s-ar fi aflat dacă contractul ar fi fost executat.

În ceea ce privește corelația dintre *expectation* și *restitution*, s-a reținut că o parte care a plătit o sumă de bani și nu a primit contraprestația, sau aceasta este atât de defectuoasă încât justifică neacceptarea ei, este îndreptățită să-și restituie suma plătită. O soluție alternativă este aceea că partea care a efectuat o prestație, pentru care trebuia să fie plătită o sumă de bani, este îndreptățită să primească valoarea rezonabilă a prestației sale pe cale de *restitution*. Însă, acțiunea pentru daune-interese și acțiunea pentru recuperarea sumei plătite sunt incompatibile; scopul primei acțiuni fiind, în accepțiunea *common law*, executarea contractului, iar scopul celei de a doua – încetarea lui. De aici rezultă în mod logic că partea lezată nu poate beneficia în același timp de daune-interese și de restituire [32].

Modalitățile de reparare a prejudiciului examinate mai sus au ca scop fie de a aduce la executarea silită prin echivalent a contractului, fie de a contribui ca suma reparației să corespundă prejudiciului rezultând direct din desfacerea contractului [33]. Cea de-a doua modalitate este cazul *reliance*, care, spre deosebire de *restitution*, nu are ca scop să împiedice partea recalcitrantă de a obține profit din actul ilicit, dar numai să compenseze întregul prejudiciu suportat de cocontractant din cauza neexecutării sau executării defectuoase a contractului [34].

Dreptul francez, *CVIM*, *PDEC* și *PU* nu fac deosebire expresă între categoriile de prejudicii enunțate. Instrumentele de drept uniform au preluat terminologia tradițională, care își are originea în dreptul roman, de pierdere suferită și câștig ratat. În opinia unuia din autorii *PDEC* și *PU*, Denis Talon, este vorba nu atât de o problemă de fond, cât de una de formulare. Deoarece este probabil ca, în majoritatea cazurilor, fiecare metodă să aducă la rezultate identice, judecătorul sau arbitrul aplicând metoda cu care este obișnuit [35].

În aceeași ordine de idei, s-a remarcat că această alegere făcută de autorii instrumentelor de drept uniform în cauză corespunde unei tendințe generale observate în recente revizuirii ale dreptului contractelor din diferite țări [36].

Referințe:

1. Mazeaud H., Mazeaud L., Mazeaud J., Chabas F. *Leçons de droit civil*, t.II / premier volume, obligations, théorie générale. 9e édition. - Paris: Montchrestien, 1998, p.412-413.
2. Larroumet Ch. *Droit civil. Les obligations. Le contrat*. T.III. 5e édition. - Paris: Economica, 2003, p.706.
3. Treitel G.H. *Remedies for breach of contract, a comparative account*. - New York: Oxford University Press, 1988, p.79.
4. *Ibidem*, p.80.
5. Coutant-Lapalus C. *Le principe de la réparation integrale en droit privé*. - Aix-en-Provence: Presses Universitaire d'Aix-Marseille, 2002, p.153.

6. Bénabent A. Droit civil. Les obligations. - Paris: Montchrestien, 1989, p.153; Rouvière F. Le contenu du contrat: essai sur la notion de l'inexécution. - Aix-en-Provence: Presses Universitaire d'Aix-Marseille, 2005, p.74-75.
7. Pascal A. La responsabilité contractuelle in Les concepts contractuels français à l'heure des Principes du droit européen des contrats / Sous la direction de Rémy-Corlay P. et Fenouillet D. - Paris: Dalloz, 2003, p.247-249.
8. Larroumet Ch. Op. cit., p.707.
9. Tratatul internațional la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Vol.VIII. - Chișinău, 1999, p.51-82.
10. Principles of European Contract Law, <http://www.storme.be/PECL2en.html>.
11. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, <http://www.org/english/principles/contracts/main.htm>.
12. Heuzé V. La vente internationale des marchandises. Droit uniforme. - Paris: LGDJ, 2000, p.401; De Lamberterie I., Rouhette G., Tallon D. Les Principes du droit européen du contrat: L'exécution, l'inexécution et ses suites, La documentation Française. - Paris, 1997, p.232; Eberhard S. Les sanctions de l'inexécution du contrat et les Principes UNIDROIT, CEDIDAC. - Lausanne, 2005, p.192.
13. Treitel G.H. Op. cit., p.77.
14. Uniforme Commercial Code of USA, <http://www.law.cornell.edu/ucc/>
15. Treitel G.H. Op. cit., p.78-79.
16. Robin G. Les dommages et intérêts punitifs dans les contrats internationaux // Revue de Droit des Affaires Internationales. - 2004. - No3. - P.249.
17. Gardette J.-M., obs. sous Bundesgerichtshof, 4 iunie 1992, RGDA, 1996, p.209, *citată după*: Coutant-Lapalus C. Op. cit., p.148-149.
18. Gaillard E. Trente ans de Lex Mercatoria. Pour une application sélective de la méthode des principes généraux du droit // Journal du Droit International. - 1995. - P.5-30.
19. Robin G. Op. cit., p.262.
20. Viney G. Jourdain P. Traité de droit civil. Les conditions de la responsabilité / Sous la direction de J. Ghestin. 2e édition. - Paris: LGDJ, 1998, p.23-59.
21. Larroumet Ch. Op. cit., p.717.
22. Berg O. L'influence du droit allemand sur la responsabilité civile française // Rev. Trim. Dr. Civ. - 2006. - No1. - P.56; Treitel G.H. Op. cit., p.198-200.
23. Treitel G.H. Op. cit., p.194-196.
24. Heuzé V. Op. cit., p.402.
25. Eberhard S. Op. cit., p.189; De Lamberterie I., Rouhette G., Tallon D. Op. cit., p.234-237.
26. Coutant-Lapalus C. Op. cit., p.146-168.
27. David R., Pugsley D. Les contrats en droit anglais. 2e édition. - Paris: LGDJ, 1985, p.334; Errante E. Le droit anglo-américain des contrats (arrêts et commentaires). - Paris: LGDJ, 1995, p.51.
28. Atiyah P.S. An Introduction to the Law of Contracts. 5th edition. - Oxford: Clarendon Press, 1995, p.444; Cheshire, Fifoot and Furmston's Law of Contract. 12th edition. - London, Dublin, Edinburg: Butterworths, 1991, p.661.
29. Atiyah P.S. Op.cit., loc. cit.; Cheshire, Fifoot and Furmston. Op. cit., loc. cit.
30. Marsh P.D.V. Comparative Contract Law: England, France, Germany. - Hampshire: Gower Publishing, 1994, p.313-314; Treitel G.H. Op. cit., p.83.
31. Laithier Y.-M. Etude comparative des sanctions de l'inexécution du contrat. - Paris: LGDJ, 2004, p.175.
32. Treitel G.H. Op. cit., p.96-99.
33. Levasseur A.A. Le contrat en droit américain. - Paris: Dalloz, 1996, p.74.
34. Coutant-Lapalus C. Op. cit., p.152-153.
35. Talon D. Les dommages-intérêts dans les Principes UNIDROIT relatifs aux contrats du commerce international, p.302, p.295-305. - În: Contratti commerciali internazionali e Principi UNIDROIT, a cura di M. J. Bonelli e di F. Bonelli. - Milan, 1997, p.399.
36. Eberhard S. Op. cit., p.192-193.

Prezentat la 27.03.2007